

باستان‌شناسی املش

(نگرش به پژوهش‌های باستان‌شناسی حوزه فرهنگی املش)
۱۳۸۵ - ۱۳۹۳

www.ketab.ir

ولی جهانی

سرشناسه	: جهانی، ولی، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: باستان شناسی املش (نگرشی بر پژوهش های باستان شناسی حوزه فرهنگی املش) ۱۳۹۳-۱۳۸۵ / ولی جهانی.
مشخصات نشر	: رشت : بلور، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۰ ص.: مصور (رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۶-۲۷-۲
وضعیت فهرست نویسی	: قیپا
موضوع	: حفاری ها (باستان شناسی) -- ایران -- املش -- آثار تاریخی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ج۹۲ / م۷ / DSR ۲۰۷۳
رده بندی دیویی	: ۹۵۵ / ۲۳۲۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۵۶۳۶۷

عنوان: باستان شناسی املش (نگرشی بر پژوهش های باستان شناسی حوزه فرهنگی املش ۱۳۹۳-۱۳۸۵)

مؤلف: ولی جهانی

jahani@gilanchto.ir

ترجمه به انگلیسی: صمد علیون

ویرایش، طراحی و گرافیک: ابودر جانعلی پور

مجری طرح: شرکت کاویان کاوش گیل

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

بهاء: ۴۰۰۰۰ تومان

ناشر: بلور

فهرست:

۸	پیشگفتار
۹	سخن ناشر
۱۰	مقدمه
۱۳	فصل اول: جغرافیای طبیعی و تاریخی املش
۱۴	۱-۱- موقعیت جغرافیایی، حدود و وسعت
۱۶	۱-۲- تاریخ املش
۱۶	۱-۲-۱- املش در پیش از ظهور اسلام
۱۸	۱-۲-۲- تاریخ املش بعد از اسلام
۱۹	۱-۳- سابقه پژوهش های باستان شناسی
۲۳	۱-۴- بررسی های باستان شناختی شهرستان املش
۲۷	فصل دوم: مطالعات، نخستین محوطه استقرار شناسایی شده در املش
۳۷	فصل سوم: تجلی فرهنگ عصر آهن I در گورستان باستانی بویه املش
۶۹	فصل چهارم: باستان شناسی لیارسنگ بن
۱۱۱	فصل پنجم: گمانه زنی آزمایشی در محوطه کلامرود شهرستان املش
۲۱	فصل ششم: گزارش از مکان های نو یافته در حوزه البرز غربی
۱۳۷	فصل هفتم: شواهدی نو یافته فرهنگ عصر آهن در محوطه گورستانی سیاه سو
۱۵۱	فصل هشتم: آثار ثبتی شهرستان املش
۱۶۱	فصل نهم: نتیجه گیری
۱۶۹	تصاویر
۱۷۱	کتاب شناسی
۱۷۵	بخش انگلیسی

پیشگفتار:

شهرستان املش، یکی از مهم ترین شهرهای استان گیلان است که به دلیل داشتن جاذبه های تاریخی و طبیعی، از شهرت بین المللی برخوردار است. بررسی های باستان شناسی انجام شده در این شهرستان، منجر به کشف بیش از ۲۲۰ اثر تاریخی گردیده که از میان آنها ۱۴۷ اثر، در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.

توسعه فعالیت های برنامه ریزی شده حوزه میراث فرهنگی و گردشگری همراه با به کارگیری توان و تجربه کارشناسی بومی، نشانگر جایگاه واقعی این منطقه به لحاظ مطالعات باستان شناسی، گردشگری و ... در سطوح مختلف منطقه ای، فرامنطقه ای و ملی است. تمامی این موارد، موجب بالا بردن ظرفیت های جدید گردشگری در کنار جاذبه های طبیعی می شود.

در طی چندسال اخیر مطالعات باستان شناختی و دیرین باستان شناختی به منظور پاسخگویی به این راز سر به مهر آغاز گشته و هیأت های مختلف باستان شناسی ایرانی و خارجی، اهتمام ویژه ای برای یافتن این پاسخ ها، داشته اند.

امید است پیگیری مجدانه مسئولان امر و پاسداشت این موارث مانده در بطن خاک، از سوی مردم علاقه مند، راهی به سوی تعالی فرهنگ این مرز و بوم را آموختن از گذشته برای رسیدن به فردایی بهتر باشد. این مهم تنها با مسئولیت پذیری آحاد مردم و دلسوزی مسئولان و اجرای برنامه های هدفمند علمی در جهت مطالعه، کاوش و مرمت آثار و اشیای تاریخی محقق خواهد شد. این گونه است که به گذشته و فرهنگ خود خواهیم بالید و در میان سایر ملل مایه ای برای فخر و مباهات خواهیم گشت. از گذشته درس بگیریم. سرفرازانه به آینده بیندیشیم.

رضا علیزاده

مدیرکل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

استان گیلان

سخن ناشر:

بشر در رهگذر حیات خود بر روی کره زمین در طول هزاران سال آثار و بقایای زیادی، برجای نهاده است. این آثار در بُعد زمانی و موقعیت مکانی نمایشگر و بازتاب وضعیت کیفیت زندگانی او در مرحله ای خاص و منطقه ای معین است. باستان شناسی با بررسی و تحلیل رفتارهای فرهنگی گذشته از آغاز حیات بشری تا رخدادهای همین دیروز به واسطه و کمک بقایای فیزیکی و مادی یا اشیاء دست سازی که مردمان گذشته از خود به جا گذاشته اند، نقش خود را ایفا می نماید. باستان شناسان با پیاده کردن دقیق فنون علمی در حفاری ها و تحلیل یافته های خود تلاش می کنند، زندگی بشر در گذشته را بازسازی کنند و دلیل به وجود آمدن و ترویج آداب و رسوم مختلف را بیابند. آشنایی و برقراری ارتباط با این آثار، رازگشای احوال و سرگذشت نهاد است.

سرزمین پاکمان ایران به دلیل داشتن باستان طولانی، در زمره کهن ترین مراکز سکونت و زیستی انسان و به عنوان یکی از مناطق مهم باستانی جهان، همواره مورد توجه و استقبال محققان بوده است. در واقع یکی از نخستین زیستگاهها و کانون های اجتماعی انسانهای گذشته به شمار می رود.

منطقه ی املش نیز به دلیل شرایط اقلیمی و موقعیت جغرافیایی مناسب با زیست عوامل انسانی و بهره گیری از منابع طبیعی، آب و خاک و اعتدال هوا بالطبع زاینده ی فرهنگ های قدیمی در گذشته دور و نزدیک می باشد.

کتاب حاضر که به بخشی از تازه ترین پژوهش های میدانی، باستان شناسی و ... شهرستان املش در دو دهه اخیر می پردازد، به عموم پژوهشگران و علاقه مندان پژوهش های املش شناسی ارائه و تقدیم می گردد. شایسته است از تمامی عزیزانی که در تهیه این کتاب نقش موثری داشته اند خصوصاً جناب آقای دکتر حدادی که سرپرست هیأت های باستان شناسی املش (بعد از انقلاب) بوده اند، تقدیر و تشکر نموده و برایشان از خداوند متعال جز رحمت و بیروزی را، آرزو نمایم.

دکتر مهدی جعفری

فرماندار شهرستان املش

مقدمه:

در آغاز نیمه دوم هزاره دوم پ. م، قوام آریایی با حرکت به سوی نواحی جنوبی سرزمین اصلی خود وارد ایران شدند. آن‌ها از سواحل دریای خزر و ناحیه قفقاز یا به نواحی حوزه سپیدرود و تالش گذاشته و در این نواحی با اقوامی روبرو شدند. اقوامی که از آن‌ها تحت نام امردها، نام می‌بردند پس از برخورد با یکدیگر این دو قوم ناچار یا هم به همزیستی پرداختند و روابط فرهنگی خود را حفظ نموده و از تجربیات یکدیگر آموختند. این مردمان مطمئناً تحت نفوذ فرهنگی قدرت‌ها و دول بزرگ دنیای آن روز همچون اوراتورها، ماناها، آشوری‌ها، مادها بودند. آثار و شواهد این اقوام، گورستان‌های باستانی املش، دیلمان، اشکورات، رودبار و تالش می‌باشند که بخشی از این آثار باستان نام‌های آثار املش، هنر املش، زینت بخش مهم‌ترین موزه‌های دنیا گردیده‌اند.

یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در روند شکل‌گیری فرهنگ و تمدن املش، شرایط اقلیمی است. وجود تعداد زیادی رود و حوزه آبریز در این حوزه فرهنگی، طبیعت سرسخت و در عین حال مساعد برای این منطقه و دشواری گذر از آن، وجود دریای خزر و آب و هوای مرطوب آن، از جمله عواملی هستند که از آن‌ها می‌توان به عنوان عوامل جغرافیایی مؤثر در روند شکل‌گیری استقرارها، فرهنگ و تمدن مردمان ساکن این منطقه، نام برد. در گزارش بررسی‌های باستان‌شناسی املش تلاش شده، آثار و محوطه‌های تاریخی محدوده شهرستان املش و دست‌آوردهای باستان‌شناسی آن که در طی سالیان اخیر حاصل شده، به اختصار معرفی شوند.

در این مقال، وظیفه خود می دانم، از جناب آقای عزیزاده مدیر کل محترم میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری گیلان و جناب آقای دکتر جعفری، فرماندار محترم شهرستان املش که زمینه چاپ این کتاب را فراهم نمودند، تقدیر و تشکر به عمل می آورم. همچنین از زحمات جناب آقای مهندس اخوان معاون میراث فرهنگی، جناب آقای رامین، مدیر محترم پایگاه منظر فرهنگی - تاریخی قلعه رودخان، جناب آقای اصلانی، کارشناس ارشد باستان شناسی، جناب آقای مشیری، معاون محترم توسعه مدیریت، جناب آقای بابیتن، بخشدار محترم رانکوه، جناب آقای قنبری رئیس محترم نمایندگی میراث فرهنگی املش، جناب آقای مهندس مجتبی مقدم به خاطر همکاری و همراهی در چاپ کتاب و جناب آقای مهندس جانعلی پور برای تدوین و ارائه این مجموعه تشکر و قدردانی می نمایم.

سپاس ویژه خود را نیز تقدیم مردم مهربان، صمیمی و ساده زیست شهرستان املش می نمایم که همکاری، همیاری و همدلی آنان در کشف و شناسایی آثار تاریخی این شهرستان به عنوان بخشی از تمدن و فرهنگ میراث نیاکانشان ستودنی است. رطبه خود بهترین حافظان آن خواهند بود.

رأی جهای

مهر ۱۳۹۳